

↳ Sümegi György

A miskolci Szalay Lajos (állandó) kiállítás színeváltozása

Önarckép, é. n. (I.sz. HOM-MG Sz.1996.2). Fotó: Kulcsár Géza

„A világ következő legnagyobb grafikusja valószínűleg egy magyar, akit Szalay Lajosnak hívnak.”
(Pablo Picasso, 1967)

A Herman Ottó Múzeum — Miskolci Galéria egy online meghívója zárómondatában, szinte suttymóban tudatta (2014. 03. 02.), hogy „március 4-től ismét látogatható Szalay Lajos újrendezett állandó kiállítása” a Petró-házban. Milyen előzményei vannak az újrendezett kiállításnak, és miféle tanulságai lehetnek?

Szalay Lajos (1909–1995) festő- és rajzolóművész az emigrációból hazatértek, 1988-ban, „hogyan szülőhazám iránt érzett szeretetemet és hálámát ezzel is kifejezzem” 450 rajzát adományozta magyarországi múzeumoknak. A miskolci múzeum is válogatott ebből, továbbá közvetlenül az alkotótól is 51 munkát kapott ajándékba.¹ Az akkori miskolci városvezetésben (dr. Kovács László tanácselnök járt ebben az élen) kialakult az a meggyőződés, hogy a városukba visszafogadott művész rangos, nemzetközileg elismert életműve állandó kiállítást érdemel. Ennek létrehozása a város intézménye, a Miskolci Galéria feladata lett, miközben a Szalay-művek zömét a megyei múzeum őrizte. A Szalay Lajos Állandó Kiállítás létrehozása összefüggésben volt a Miskolci Galéria költözésével, illetve a másik állandó kiállítás — Kondor Béláé — tervezésével. A galéria a Déryné utcai épületéből a színház bővítés miatt költözött a Rákóczi-házba. Ott, vagy Petró Sándor műgyűjtő városi tulajdonú épületében nyílt

lehetőség a két kiállítás megvalósítására. A városi önkormányzat 1991. júliusi határozata a Szalay állandót a Rákóczi-házba szánta, azzal, hogy a Petró-házba kerülése „ideiglenes jellegű”.² Az ideiglenesség viszont állandósult, ráadásul úgy, hogy máig nem tudott kiszabadulni a Petró-ház megnevezésből, ennek foglya maradt évtizedeken át. (Miközben ugyanezen intézmény Feledy-ház néven új fiók-intézményt hozott létre és tart fenn.) Vagyis a jó csengésű Petró név mögé rejtették Szalayt, így még nehezebben lehetett megtalálni. Valószínű ezzel is magyarázható, hogy a kiállítás(ok)nak sem komoly közönség-, sem pedig szakmai visszhangja nem volt számottevő. Pedig az első két kiállítás még a múzeumi szabályokat követve készült: forgatókönyv, annak szakmai vitája majd jóváhagyása szerint.

A Petró-ház bejárati folyosója két falán volt megjelenítve Szalay élete és művészete: adatokkal, idézetekkel, fényképekkel, könyvei címlapjaival, kiállításai plakátjaival. A földszinti jobb oldali két terem és az emeleti rész az összekötő lépcső melletti falon lévő nagy méretű fényképekkel együtt próbálta bemutatni művészetét. A földszinti első teremben korai festményei, egy nagy tárlóban pedig rajzkönyvei és illusztrált kötetei. A belső teremben kiemelkedő jelentőségű, az 1956-os forradalmat páratlan szuggesztivitással megjelenítő rajzai és a *Hungary 1956* című dombormű másolata. (A Norwalk [Connecticut, USA] közparkjában álló, állami pénzekből készített szobor másolatát pár éve a Miskolci Egyetemnek ajándékozták — általam ismeretlen okból —, ahol falra került.) A kiállítótér földszinti és emeleti részét, a műveket a lépcső falán Szalayt különböző életidőiben bemutató nagy méretű fényképek (köztük Kovács László fotóművészé) kísérik. A néhány Szalay-kortárs alkotó (Derkovits Gyula, László Gyula, Konecsni György, Szabó Vladimír) rajzait analógiaként lehetett tanulmányozni Szalay változatos rajzművészete darabjaihoz. A bemutatott rajzokon Szalay életműve a kezdetektől az *Énekek éneke* (Miskolcon megrajzolt) 12 lapos sorozatáig volt megismerhető. Korai, Derkovitsra utaló és kései, önmagát *Judásként* megjelenítő önarcképei, mitológiai kompozíciói (*Olimpusz*, 1980; *Pegazus*, 1981; *Kentaur*, 1981; *Pán*; *Európa*) mellett az *Ó-* és *Újtestamentum* ihlette művek (*Mózes*; *Dávid*; *Jákob*; *Salome*; *Káin és Ábel*; *Dávid és Betsabe*; *Ádám és Éva*; *Három királyok*; *Heródes*; *Szt. Kristóf*; *Európa* stb.) szerepeltek nagyobb számban. Megjelentek a kiállításon Szalay általános, egész rajzoló pályáján ismétlődő nagy témái: *Háború*; *Család*; *Lovasok*; *Szerelmespár*; *Féltékenység* és néhány illusztráció (*Hamlet*; *Karamazovok*; *Tolsztoj*; *Feltámadás*). A kiállításban való elmélyültebb tájékozódást két kiadvány is segítette.³

¹ Állásfoglalás Szalay Lajos Miskolc városának ajándékozott műveiről. Képző- és Iparművészeti Lektorátus, ü. i. sz.: Festő 16/91.

² A közgyűlési jegyzőkönyv és dr. Kovács László Szalaynak írt levelei: „Egyetlen dimenzióknak a jelen”. Szalay Lajos festő- és rajzolóművész levelezéséből, szerk.: Sümegi György, Miskolci Galéria – L'Harmattan Kiadó, Miskolc–Budapest, 2009.

³ Szalay Lajos rajzai (katalógus), Miskolci Galéria, 1992; *A művész kötelessége az erkölcsi bátorság. Beszélgetések Szalay Lajossal*, az interjúkat készítették, szerkesztették: Sümegi György és Tóth Piroška, Miskolci Galéria, 1991.

Az első, állandónak berendezett Szalay-kiállítást (1992–96) egy 3 teremre szűkített verzió váltotta föl (1996–2009), majd ezt csak a földszinti két teremre redukált, néhány művet igényes installációval tálaló követte (2009–2014). A mostani, tehát negyedik, harmincnégy művet bemutató változó-állandó kiállítás (kurátor: Hajdú Ildikó) visszaállította az emeleti belső helyiségbe Szalay rajzgyűjteményét (mellette kortárs időszak bemutatók), egy életmű-foglaló műegyüttest. Az előző bemutató két földszinti helyiségében egy paraszt-polgári enteriőr (részleges) rekonstrukciójával sikerült megjeleníteni a tarnabodi (bútorok) és részben a miskolci otthonának (olajnyomatok, idős asszony portréja) a hangulatát. A kis méretű fényképek végigkísérik Szalayt a teljes életpályáján, ahogyan a korai festményei, egy domborműve, rajzeszközei (rajztollak, tus stb.), díszdoktori diplomája (Magyar Képzőművészeti Főiskola) és rajzkönyvei, illusztrált kötetei az életmű-életút szerves összefonódásáról együttesen tanúskodnak. S mindez — ha szűk keretek között is — bemutatja, hogy alkotójuk festészeti tanulmányok után/közben vált rajzolóvá, miközben plasztikai kísérletei (és későbbi, az emigrá-

Kiss Tanne István fotói

ciójában született festményei, de ezekből egy sincs bemutatva) megtartották többműfajú alkotónak.

Szalay Lajos állandónak nevezett miskolci kiállítása 22 év alatt a negyedik formációban (szerencsésen visszabővülve a minimalizált, szinte csak gesztusértékű harmadikból) jelenik meg. Sem friss kiadvány, sem pedagógiai program (pl. gyerekek rajzoltatása Szalay-művek tanulságait fölhasználva, vagy a bibliai és mitológiai rajzokon a középiskolások ismereteinek az elevenítése-fixálása) nem kapcsolódik hozzá. Nincs plakátja, nincs hírverése (tudtommal) — így csak várhatjuk, hátha esetleg betéved valaki a Hunyadi utca 12. szám alá, és fölfedezi magának Szalay életművét és a Képzőművészeti Könyvtárat. Ma már valószínűleg nem elég létrehozni/újrendezni egy kiállítást, akkor válik

jelenlévővé, ha megfelelő beharangozása, propagandája van, ha előadások, programok, gyermekfoglalkoztatások kapcsolódnak hozzá nagyfokú kreativitással. Vagy egybefogná a grafikákat, a Szalay-művek gyűjtőit, kollektcióikat váltva kiállítaná, hogy Szalay gazdag életműve legalább Miskolcon legyen folyamatosan, minél intenzívebben jelen. Vagy az interneten legyen megfelelően elérhető. Egyébként a méla feledés és ismeretlenség övezi, noha a 20. századi magyar képzőművészet fontos, iskolateremtő alkotója.

Örömkre szolgálhat, hogy a legtöbb Szalay-művet birtokló magyarországi gyűjtemény, a KOGART sikeres, Szalay Lajos 150 rajzát bemutató kiállítást tudott rendezni 2013-ban Kínában. A budapesti Jászi Galéria pedig *Apokalipszis* címen Szalay Lajos és Kondor Béla műveiből rendezett fontos kiállítást.

Merre tart, hová irányulhat egy régi-új kiállítás? Kit szeretne látogatójául, a magyar rajzművészet kiemelkedő mesterével való ismerkedésre rábírní? Ezt ki kell találni, no és meg kell szólítani. Igaz, hogy az intenzív reklám jelentős költségeket emészthet föl, de másképp talán nem érdemes, nincs hatása, nem kerül be az ismeretanyagba, a képzőművészeti közéletbe, az élő múzeumi vérkeringésbe.

Kezdjük el itt, most. Várja önt is Szalay Lajos festő- és rajzolóművész állandó kiállítása, (Miskolc, Petró-ház, Hunyadi utca 12.)! Láta már a Zenepalotával szemben a „vonal virtuózának” a „rajztoll mágusának” a műveit, akiről Picasso azt mondta, hogy „a világ következő legnagyobb grafikusa”?

Akiről Kondor Béla így írt 1972-ben: „Szalay Lajost mint a mai magyar grafika prófétáját, megalapítóját ajánlom figyelmébe és tiszteletébe azoknak, akik ilyesmire figyelnek.”

Önök vajon figyelnek rá?

Kivégzés, 1957, papír, tus (lsz: HOM-MG Sz.1995.2). Fotó: Vajda János